

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 23^{ΗΣ} ΜΑΡΤΙΟΥ 1944

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΜΑΝΤΟΥ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

Τὸν ἀσθενοῦντα Πρόεδρον κ. **Κ. Ἀμαντιοῦ** ἀνεπλήρωσεν ὁ Ἀντιπρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. **Γ. Μπαλῆς**.

ΕΚΛΟΓΗ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

Γενομένης ψηφοφορίας συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 22 § 8 τοῦ Ὁργανισμοῦ ἐπανεξελέγη **Γενικὸς Γραμματεὺς** τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν ὁ κ. **Γ. Π. Οἰκονόμος** διὰ τὴν ἀπὸ 19ης Ἀπριλίου 1944 ἀρχομένην πενταετίαν.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. **Δ. Λαμπαδάριος** παρουσίασε τὰ κάτωθι δύο συγγράμματα :
I. Βασιλείου.—Ἡ λαϊκὴ κατοικία. Ἀθῆναι 1944.
II. Κονβέλη.—Ἡ ἐνεργειακὴ οἰκονομία τῆς Ἑλλάδος. Ἀθῆναι 1944.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΩΝ

MANUSCRITS.—Les œuvres médicales de Nicéphore Blémmydès selon les manuscrits existants *, par *Aristote P. Kousis*.

Le docte théologien du 13ème siècle Nicéphore Blémmydès était, ainsi que nous le savons, fils de médecin¹ et lui-même avait étudié à Nicée

* Ἀριστοτέλους Π. Κούζη, Τὰ ἱατρικὰ ἔργα τοῦ Νικηφόρου Βλεμμύδου κατὰ τοὺς ὑπάρχοντας κώδικας.

¹ «Πατρικὴ γὰρ ἀσκησις ἢ τέχνη κάμοι σύντροφος ἄχρις ἐτῶν ἐπτὰ περατώσεως». *A. Demetracopoulos*, en Ἑκκλησιαστικὴ βιβλιοθήκη, Tome I, κε' et *Heisenberg*, Nicerphoros Blemmydes, pag. 3.

pendant 4 ans non seulement la rhétorique et la philosophie, mais aussi la médecine¹, qu'il exerça de 1213 à 1221, comme il l'écrit dans son autobiographie, déclarant en même temps qu'il s'occupa de la Physique et de la Météorologie², sciences sur lesquelles il composa plusieurs traités. Blémmydès se livra encore *εις λόγους ασκληπιαδείους*³ parmi lesquels on enregistre communément les quatre opuscules, qui, sous son nom, nous ont été conservés dans divers manuscrits⁴.

M'occupant depuis longtemps de l'étude des manuscrits encore inédits des œuvres des médecins grecs, j'ai aussi examiné non seulement les manuscrits des susdits quatre opuscules portés sous le nom de Blémmydès, mais encore ceux qui contiennent le même texte, toutefois sous les noms d'autres auteurs. J'ai l'honneur de rapporter à l'Académie d'Athènes le résultat de l'étude que je fis de ces manuscrits durant mes recherches dans les bibliothèques de Paris, Vienne, Berlin, Rome (Vatican, Angélique), Venise et Athènes.

Le premier des opuscules en question traite des *mésures médicales*, le second des *jugements sur le sang dans les saignées*, le troisième des *treize verres des urines pendant les diverses maladies des hommes*, et le quatrième de *l'enseignement médical*.

Le second et le troisième de ces opuscules sont écrits en canons ecclésiastiques, au rythme des chants de l'église orthodoxe⁵, ce qui fit à considérer Blémmydès comme le premier et singulier auteur de cette forme de composition d'œuvres médicales⁶, et l'occasion de le blâmer, comme faisant usage des chants sacrés pour de choses aussi viles que les urines etc.⁷

¹ «Ἄμα καὶ ἰατρικῆς ἐπιμελόμενος λογικῶς τε καὶ πρακτικῶς». *Heisenberg*, Ibid. p. 3.

² «Ἡμεῖς τὰ τε τῆς φυσικῆς κυριώτερα καὶ τὰ τῆς μετεωρολογίας ἀναγκαϊότερα..., πρὸς δὲ καὶ περὶ ψυχῆς τῆ φιλοσοφία συνωδὰ καὶ τῆ ἀληθείᾳ διηγορούμεν», Ibid. p. 87.

³ *Heisenberg*, Ibid. p. 6.

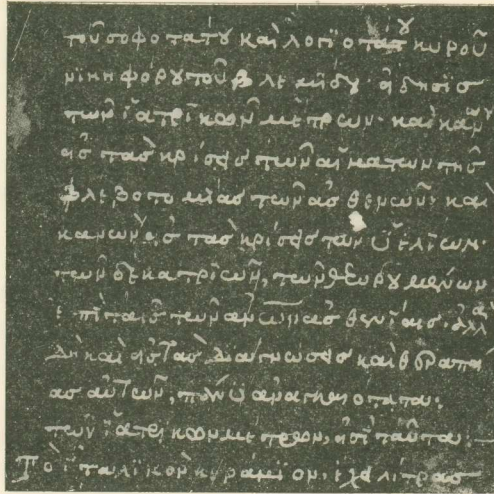
⁴ *Migne*, P. G. 142, 531.

⁵ *Pitra*, *Analecta sacra*, I, p. 441. *Krumbacher*, II, p. 572 (Trad. G. Sotiriadès).

⁶ *Heisenberg* Ibid. p. LXXXV «tamen res medicas Blemmydes primus et ni fallimur solus hunc in modum exposuit».

⁷ Près de deux siècles auparavant, Michel Psellos répondant au moine Jacques, qui lors de son éloignement du monastère le satirisait finement dans une petite pièce de vers, composa encore un canon au rythme ecclésiastique. Ce canon, qui a comme acrostiche: «Μέθυσον Ἰάκωβον εὐρύθμως ἕδω Κώνστας», se compose des 8 odes, dont chacune a 4 tropaires, pleins de paroles bouffonnes. Ainsi p. ex. au 3ème tropaire de la 4ème ode écrit: «ἐκ κοιλίας κραυγὴ σου ἤκουσται, Ἰάκωβε, ἐν τῇ τοῦ πίθου γαστρὶ καὶ ὑπήκουσέ σου ὁ τὸν οἶνον ἐκχέων σοι πάντιμ· πληρωθεὶς γὰρ μέθης, βορβορυγμούς, ὄξυ-ρεγγίαις (ὄξυρεγγίαις), ὄρυγας (ἔρυγας) τε ἀποπέμπεις καὶ πνεύματα». Sathas, qui publia les vers du moine Jacques et le canon de Psellos dans sa «Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη» (Tom. 5, pag. 177-181) ajoute (Introduction 1η'): «ἀλλ' ἡ ἀπάντησις εἶναι βωμολόχου σάτυρα, δι' ἣν τοσοῦτο μᾶλλον πρέπει νὰ μεμφθῆ ὁ καλόγηρος καὶ τὸν θεολόγον ἐπαγγελλόμενος

Spécialement en ce qui concerne le premier de ces opuscules, qui traite les mesures médicales, il est contenu dans le codex médical grec

Du cod. méd. grec 45 de la Bibl. Nat. de Vienne (fol 28^r)

45 du XIV siècle, de la Bibliothèque Nationale de Vienne (f. 29^r-29^v) et porte ce qui suit :

«Τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βλεμίδου, εἰδησις τῶν ἰατρικῶν μέτρων....» (Tiré du titre général).

Τῶν ἰατρικῶν μέτρων εἰσὶ ταῦτα.

Τὸ ἰταλικὸν κεράμιον ἔχει λίτρας δύο, [μέλιτος] λίτρ. ρη'.

Χοῦς λίτρας θ', [οἴνου] λίτρας ι', [μέλιτος] λίτρας ιγς'.

Ξέστης οὐγγίας ιη', [οἴνου] οὐγγ. κ', [μέλιτος] οὐγγ. κζ'.

Κοτύλη οὐγγίας θ', [οἴνου] οὐγγ. ι', [μέλιτος] οὐγγ. ιγς'.

Τὸ μέγα μύστρον οὐγγίας γ'.

Τὸ δξύβαφον δραχμὰς ιη', οὐγγ. β'.

Τὸ μικρὸν μύστρον ἐξάγια θ'.

f. 29^v Ἡ μνᾶ | ἡ ῥωμαϊκὴ ἔχει οὐγγ. κ'.

Λίτρα οὐγγ. ιβ'.

Δραχμὴ κοκκία ιη'.

Τὸ γραμμάριον κοκκία στ'.

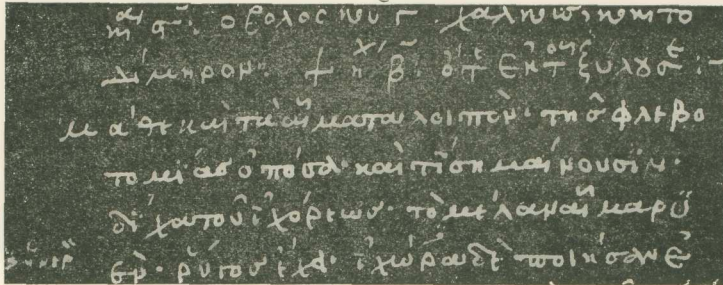
Ὀβολὸς κοκκία γ'.

Χαλκοῦς κοκκίου τὸ δίμοιρον.

Ψελλός, ὅτι παρίσταται ὁ σχολάρχης τῆς μέχρις ἡμῶν παρὰ τοῖς μοναχοῖς ἐπικρατούσης ἀσβεβοῦς παρωδίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων».

Il est bien évident que cette petite note de l'auteur donne un avis de quelques mesures médicales. Mais elle ne présente aucune originalité, car il ressort que c'est une simple copie des mesures connues, mot à mot transcrite des tableaux antérieurs, même d'autres semblables de moindre valeur, conservées jusqu'à nous par d'autres médecins grecs, chez qui ce sujet était très commun et très apprécié. Toutefois son texte étant incomplet, nous sommes obligé de le readapter selon celui de l'oeuvre de Galien «sur les poids et les mesures», afin de le rendre compréhensif¹.

Le second traite des jugements sur le sang des saignées des malades et il est écrit au susdit rythme ecclésiastique, constituant un petit canon en 4 tropaires. Cet opuscle se trouve aussi dans le manuscrit médical grec 45 de la bibliothèque de Vienne (f. 29 v-30 r) et porte comme suit:

Du cod. méd. grec 45 de la Bibl. Nat. de Vienne (fol 29 v)

«....Κανὼν εἰς τὰς κρίσεις τῶν αἱμάτων τῆς φλεβοτομίας τῶν ἀσθενῶν.....»

¹Ἡχος β'. ὅτε ἐκ τοῦ ξύλου σε

Μάθε καὶ τὰ αἵματα λοιπὸν τῆς φλεβοτομίας ὅποσα καὶ τίσι βαίνουνσι δίχα τοῦ ἰχώρου. Τὸ μέλαν αἷμα ὀνέν, ῥῆγος ἔχει· ἰχώρα δὲ ποιήσῃν ἐκεῖνο κάλλι-
στον. Ἐλκῶδες δέ, τῆς νόσου λύσιν δηλοῖ· οὐ μελήσεις. Τὸ δ' ὄλον βένετον καὶ
ὄλως οὐχ αἷμα, χρόνου ἢ ἑξαμηνιαίου βίωσις.

Αἷμα καταπράσινον φανέν, ἢ μετὰ τὴν πέμπτην, μηνύει προδήλως θάνατον,
ἢ μεθ' ἡμέραν ἐβδόμην· εἰ δ' ὀλοκίτρινον ἐπὶ ὄχρα παρόμοιον σχιστῆ ἀρσενίκη,
θάνατον μαντεύεται· ὡς πίσαν ῥεῦσαν δ' αὐτὸ τοῦτο ἐκτικὸν προμηνύει· χρόνον
ἢ ἑξάμηνον ζήσας θνήσκει, ὅς ἀφ' οὔπερ τοῦτο ἔρρευσεν.

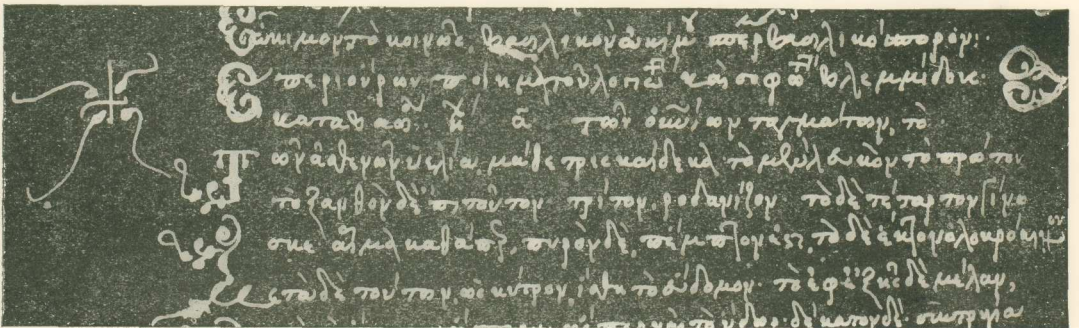
(p. 30). Τοῦτο δ' ὡς κογχύλη ἐκρυνέν, θάνατον σημαίνει προδήλως, εἰ δ'
ἔλκος, ἡμισυ καὶ ἡμισυ αἷμα συνάμα ῥεύσει, καλόν· ὑγιαίνει ταχέως γάρ. Εἰ
λάκκον δὲ μέσον ἔχει, φέρει θάνατον. Εἰ δὲ δυσῶδες παχύ, ἔχον ὄστρακώδη λω-
ρίαν, εἰ καὶ βορβορώδη παχεῖαν, τοῦτο ἀπὸ σήψεως ἐγένετο. Χρῶμα φοινικοῦν
τὸ ἐσχηκὸς αἷμα, ἀφοβίαν μὲν ἔχει, μακρονοσίαν δέ.

¹ Les mots en parenthèses sont tirés de Galien (*Kühn*, Tome 19, p. 754); v. aussi *Hultsch*, *Metroligicorum scriptorum reliquiae* (1844), pag. 222.

Ἐμαθες τὰ αἵματα ὡς ἐν συντόμῳ. Λοιπὸν ἀγωνίζου καὶ σπούδαζε καὶ φίλει τοὺς πόνοους, δίωξον τὸν ὕπνον δὲ καὶ ῥαθυμίαν αἰσχρὰν καὶ σέβου τὸν Θεόν, τρέμε κρίσιν βίωσον ἀμέμπτως μινῆσκου ταῦτα καὶ Βλεμμύδου τοῦ ποιήσαντος».

Le troisième chant médical traite des verres des urines des malades en 3 tropaires, après lesquels suit le canon en huit odes, dont chacune se compose de 3-6 tropaires. Il se trouve aussi dans le susdit manuscrit 45 de la bibliothèque de Vienne (f. 30^v-35^r) et a comme suit :

Titre: (page 28)... «Κανὼν εἰς τὰς κρίσεις τῶν ὑαλιῶν τῶν δεκατριῶν, τῶν θεωρουμένων ἐπὶ ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἀσθενείαις, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τὰς διαγνώσεις καὶ θεραπείας αὐτῶν πάνυ ἀναγκαϊότατα» :

Du cod. méd. grec 32 de la Bibl. Nat. de Vienne (f. 35^v).

Ἦχος Α'. τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Τῶν ἀσθενῶν ὑαλία μάθε τρεῖς καὶ δέκα· τὸ μὲν λευκὸν τὸ πρῶτον, τὸ ξανθὸν ἐπὶ τοῦτο τρίτον ῥοδινίζον· ῥούσιον δὲ τὸ τέταρτον γίνωσκε. αἷμα καθάπερ, πέμπτον ἐστὶ τὸ δὲ ἕκτον ὀλοκρόκινον.

Μετὰ δὲ τοῦτο ὡς κίτρον ἴσθι τὸ ἕβδομον, τὸ δ' ἐφεξῆς δὲ μέλαν, καὶ τὸ ἕνατον ἄσπρον, ὡσπερ καὶ τὸ ὕδωρ· τὸ δέκατον δὲ σὺν τρυγία ὑπόλευκον, τεθολομένον δὲ ἐστὶν ὄλον αὐτό, ὡσπερ τὸ ἐνδέκατον.

Τοῦ δωδεκάτου τὸ εἶδος μόνον οὐ πέφυκεν, οὐ θολερόν, οὐ δ' αἰθρὴ καθαρὸν, ἀλλ' ὄραται μίγμα πεφυρμένον, βοῦρκος δ' ἐστὶ τὸ δὲ ὕστατον κρόκινον. Ἀλλὰ πονήσας λοιπὸν μάθε ἐνταῦθα τουτωνὶ καὶ τὴν διάγνωσιν.

Ἄ Ο Κανὼν ὀδικά, ἦχος β', ἐν βυθῷ κατέστρωσε

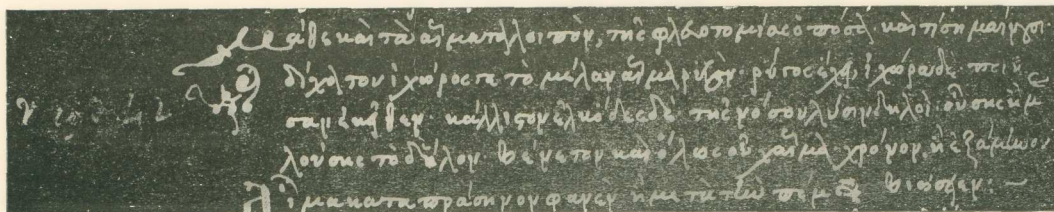
Τὸ λευκὸν ἐκ ψύξεώς ἐστὶ καὶ νεφροαλήσεως· ἰατρευέσθω δ' ὁ πάσχων κλυστηρίῳ. δραστικά τὰ ἔχοντα μαλαθρόρριζα καὶ θρυμβόξυλα. Τοῦτον δὲ ἀντὶ τοῦ νάρδου ἄλειψον καὶ χαμαιμηλέλαιον.

Τὸ ξανθὸν δὲ νέφος, ἂν ὄραῖς μέσον αἰωρούμενον, εἰς παντελῆ μεταμάνθανε ἴασιν τὸν νοσοῦντα ἔρχεσθαι· εἰ λυθείη δὲ τὸ ῥωθώνιον, μάλιστα ὃν δεδηλωμένον, σύντομον σημείον τῆς ἰάσεως.

Εἰ μὴ αἷμα δώσει ὁ μυκτῆρ, ποίησον ζουλάπιον τὸ κεκτημένον γυμνόκριθον τζίντζηρον· μετ' αὐτῶν δὲ σάνδαλον ἐψηθέντα δέ, τὸν ζωμόν τε σακέλισον καὶ βαλὼν ἰσάχαρ ἐψησον καὶ δίδου τῷ νοσήσαντι.

Μετὰ ταῦτα δ' ὅταν σὺν Θεῷ ἴδῃς ὡς τὸ ὄστρακον περὶ τὸν πάτον γεγόμενον, φίλ-

τατε, ὑελίου κείμενον, τοῦ νοσήσαντος παρευθὺς φλεβοτόμησον καὶ σὺν ταχυτάτην ὄψει τὴν ὑγίειαν ἐπιλάμβασαν.

Du cod. méd. grec 32 de la Bibl. Nat. de Vienne (f. 37^v).

Ῥδὴ Γ', ἐν πέτρῳ με τῆς

Τὸ τρίτον ὑελίον τὸ ῥοδονίζον, ξανθῆς γὰρ ἀπὸ χολῆς συνέβη τοῦτο· καὶ πάνυ γε ὁ πάσχων κατεθερμάνθη· εἰ μαῦρον νέφος δὲ μέσον προσκρέμεται ἀληθείᾳ γίνωσκε τοῦτο θανάσιμον.

Εἰ μέσον δὲ οὐκ ἴδεις τὸ μαῦρον νέφος κρεμάμενον, ἀλλ' ἄνω τοῦ ὑελίου κέκτῃται καὶ τζίπαν ὡς ἐλαιώδη, χολὴ ἐξέκαυσε τὸν ἀσθενήσαντα καὶ ψυχρὰ ὡς δύναμις τοῦτο προσφέρει.

Ἦχος Α'. Τῶν οὐρανίων ταγμάτων.

Καὶ ψυχροῖς γὰρ εἰ μὴ σβέσεις χολὴν ἐν τάχει, κοιλίας κρατηθείσης τοῦ ἀσθενούντος, φρενίτις ἐπιγίνεται τῷ ἀθλίῳ· διὸ καὶ πότισον ὡς δοκιμώτατος, φίλιτατε, ὄξυφοινίκον.

Κατάπλασμα ποιήσας φῶϋ μὲ τ' ἄσπρον, ψυλλίῳ τε κριθαλεύρῳ ἐπίθεε τῷ νοσοῦντι παρὰ τὸ ἦπαρ· λειώσας σπέρματα μετὰ σακχάρους ἀγγουριῶν, κάμνοντα τούτων πότισον.

Πινέτω δὲ κριθόχυλον ἐν τῇ δίψῃ ὁμοῦ ὄξυμήλων καὶ βλασταριῶν, ψυχρὸν δὲ καὶ κλυστήριον εἰσδεχέσθω σὺν κριθαλεύρῳ καὶ ἰσαχάρει· εἰ δροσᾶτον ἔχεις, δός, τοῦτο κάλλιον.

Ῥδὴ Δ', Ἐλήλυθας ἐκ

Τὸ τέταρτον, εἰ καὶ ῥούσιον νέφος ἔσχηκεν ἐν αὐτῷ κρεμάμενον, τὴν λεγομένην ὑπόστασιν, ἴσθι ὡς κεκράτῃται γαστήρ τοῦ πάσχοντος, ὄθην καὶ ἡσθένησεν.

Κατάπλασμα συσκευάσας τῷ ἄνω παρόμοιον, τῷ ἀνθρώπῳ πρόσφερε καὶ ποτιζέσθω γλυκύτερον, ἔπειτα κλυστήρι ιατρευέσθω, μὴ ὄλωσ ἄλας ἔχοντι.

Τῷ νάματι τοῦ χυμοῦ, ἐντεῦθεν γὰρ τοῦ ἡμῶν χρηστότητος τὰς ἀσθενείας βαστάσαντος, οὗτος ἰαθήσεται καὶ μετὰ εἰρήνης ἐντεῦθεν ἐγερθήσεται.

Κατάπυρρον ὡς τὸ αἷμα τὸ πέμπτον, ὡς ἔφημεν τῶν δὲ τῶν στοιχείων γὰρ ἀναμιχθέντος τοῦ αἵματος μετὰ ξανθίζούσης δὲ χολῆς σκοτιζοῦσιν ὅλον τὸν ἐγκέφαλον.

Σκοτιζοῦσι μετὰ τούτου καὶ κόρας καὶ φρόνησιν καὶ λαλεῖ παράφορα καὶ ψηλαφεῖ τὰ ἰμάτια, ἀγρίως ὁ ἀνθρώπος ὄρᾳ, ξηρός τε τὰς ῥίνας ὡς οὐδέποτε.

Καίεται τοῦ τοιοῦτου ἡ γλῶσσα ὡς κλίβανος καὶ κοιμᾶται ἀτόχα, παρεφθαρμένος ὡς τέλεον· τρίζει τοὺς ὀδόντας τε· διῦπνισθεῖς βλοσυράς δὲ κόρας δεῖκνυσιν.

Ῥδὴ Ε', ἦχος. Ὁ φωτισμὸς

Ὁξους λοιπὸν ποτήριον ἐπάρας ἡμισυ μόνον καὶ τὸν τετραγουροζῶμον συμφύτω σὺν ἀμαράντῳ καὶ ζωμῷ κολοκύνθης ἅμα τούτῳ καὶ ῥοδοστάμασιν ὅσον ποτηρίου ἑνὸς εἰς ποσότητα.

Ἄσπρα φῶν μετὰ τούτων ἀπάντων σύμμειξον τρία, ἔπειτα δὲ ἄλλα πέντε ἔχον ταῦτα ἄλασσον καὶ συσφίγγων ὀλίγον, οὕτω κατάπλασσε πάντα βεβρεγμένα καλῶς ἐν τῷ ἦπατι.

Τίθει ταῦτ' ἐφ' ἐκάστην ἡμέραν λοιπὸν τρισάκις, ἐπὶ τῇ πρωτῇ, ἀπάσης ἡμέρας, καὶ τῇ ἐσπέρῃ ὄξυφοινίκον, εἶτα πόσιν δίδου τῷ ἀσθενήσαντι κνίκον καὶ σάχαρ πρωτῆαν νηστεύοντι.

Βρέχε δ' αὐτῷ ῥοδόσταμον πρῶτον καὶ τότε δίδου καὶ τὰς θριδακίνας· δίδου εἰς

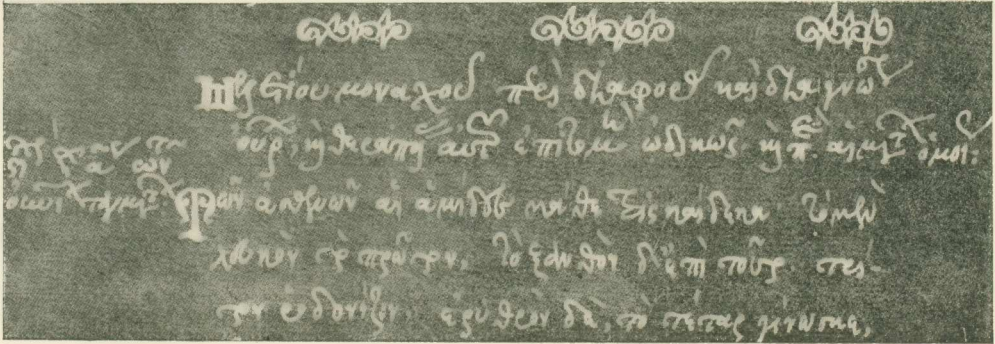
βρωσιν τῷ ἀσθενούντι καὶ ἰντίβιον· τοῦτο ἅμα δίδου μετὰ σακχάρους τρώγειν καὶ τῇ νεύσει Θεοῦ ἰαθήσεται.

Ῥδὴ Γ', Ἐν ἀβύσσῳ πταισμάτων

Τὸ δὲ ἕκτον ὡς ἔφημεν κρόκινον νέφος, ἐὰν ἔχη δὲ μαῦρον κρεμάμενον, ὡς ἀληθῶς θανάσιμον, εἰ μὴ ἄλλο τι πάθος προσέγονεν.

Ἐκ στομάχου καὶ γὰρ ἂν ἐγένετο, τούτου δυσπεπήσαντος, δεῦρο καὶ τρίτωσον τὰ ὑελία καὶ τριῶν τὴν ἰδέαν κατάμαθε.

Καὶ ἂν ὄσι τὰ τρία παρόμοια, θάνατον σημαίνουσιν· εἰ δ' ἀλλαγῆσονται πρὸς τὸ λευκὸν κρινόμενον ἢ ξανθόν, ὑγιαίνει ὁ ἄρρωστος.

Du Cod. grec 2240 de la Bibl. Nat. de Paris (f. 151^v)

Μαρουλόσπορον οὖν καὶ χαμαιμήλα καὶ βασιλικόσπορον σὺν κριθαλεύρῳ τε καὶ τὸν ζωμὸν ἀνάμιξον τὸν τοῦ σεύτλου καὶ τίθει τῷ ἥπατι.

Τὸ τοιοῦτον ὡς ἔμπλαστρον τίθει δὲ καὶ ἐπὶ τὸ μέτωπον τοῦ ἀσθενήσαντος καὶ ἱατρειάν ποίησον τῷ ἀνθρώπῳ καὶ δόξης τὴν ἴασιν,

Ῥδὴ Ζ', Ἀντίθετον πρό

Τὸ ἕβδομον κίτρινον ὡς θέα κίτρου· ἐὰν ἔχη δὲ κάτωθεν καὶ νέφος ὡς σεμίδαλι, κριθὲν κάτω, μάνθανε τὸ ὑελίον αὐτῷ· τοῦτον οὖν διαίτησον λεπτῶς καὶ ἰαθεῖη, Κυρίου θέλοντος.

Τὸ ὄγδοον μέλαν δὲ καὶ ὡς ἐκ μελαινης χολῆς, ἣν ἐνίσχυσε, χολὴ γὰρ μετὰ αἵματος, στοιχεῖα δ' ἀνέμιξε καὶ κινδυνεύειν ποιεῖ πνεύμονα καὶ ἥπαρ καὶ χολὴν καὶ συσκοτίζει κακῶς τὸν ἄνθρωπον.

Σταφίδας καὶ τζίντζιφα συναποβράσας, ζουλάπιον ποίησον καὶ πότιζε τὸν πάσχοντα καὶ ἄλλο ζουλάπιον μετὰ σελίνου ῥιζῶν λιπηναροκίχωρος, ἐν αἷς ἀδιάντων τὰς ῥίζας ἔνωσον.

Ἐν τούτῳ ἐπίβαλε καὶ λίτραν μίαν ἰσάχαρ καὶ πότιζε ἡμέραν ἐφ' ἐκάστην τε, τὴν μίαν ἐκ πρώτου γε καὶ τοῦ δευτέρου ἐξῆς ἀγριαγγουρέας τὸν ζωμὸν καὶ ῥοβαλεύρου αὐτῷ κατάπλασσε.

Ῥδὴ Η', Τὸν ἐν καμίνῳ τοῦ πυρὸς

Ὡσπερ τὸ ὕδωρ καθαρὸν τὸ ἑνατὸν ἔστιν· ἂν γοῦν ἐπάνω ὡσεὶ ἔλαιον ἔχη, εἰς δὲ τὸν πάτον αὐτοῦ οὐκ ἄνω, οὐ κάτω ὑπόστασιν, ἥπαρ τοῦ νοσοῦντος καὶ στόμαχος ὁ πάσχων.

Ἀπὸ ψυχρότητος αὐτοῦ, ὑπεισήλθε γὰρ αὐτῷ ἡ ἄρρωστία καὶ ἠτόνησε φύσις καὶ οὐ χωνεύει καλῶς καὶ μένει ἀνόρεκτος, βλέπει δὲ πρὸς ὑδρωπικίαν τὴν κακόσχολον νόσον.

Τῷ γοῦν στομάχῳ ἀλοιφὰς καὶ ἔμπλάστρους τὰς θερμὰς αὐτῷ ἐντίθει καὶ μαστίχιον ἔνδον μετὰ λαδάνου ἐνθεῖς. Τὰ σπλάγχνα, τὸ ἥπαρ καὶ τὸν στόμαχον, ἀλειψον ἐλαίῳ πηγάνου, χαμαιμήλων.

Χυλοζιγκίβερ, γαλαγκάν, καρύφυλλον, κύμινον, καργαβάδιον, καὶ μακροπέπερι στά-

χος σὺν γλυκάνισφ λαβόν, πυρέθρφ ἀκόρφ καὶ σπέρματα σεληνοανήθων μετὰ μοσχοκαρύδων.

Λυβιστικόν τε σὺν αὐτοῖς καὶ τὴν κύπερον ὁμοῦ Ἀλεξανδρείας εἰς ἰγδίον συντρίψας καὶ κοσκινήσας καλῶς, ἰσάχαρ τρεῖς λίτρας ἐπίβαλλον, κύλικας δὲ δύο ῥοδόσταγμα συνάμα.

Χύτρω καινῆ ταῦτα βαλόν καὶ ποτήριον ἐκ μέλιτος ἔψει καὶ πηχθέντα ἐκεῖθεν συναναμίξας καλῶς, τὸν τούτου κατάπλασσε στόμαχον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἦπαρ πρωΐας καὶ ἑσπέρας.

Σύχνασον τοῦτον εἰς λουτρὸν καὶ τὸν ἄκρατον μετὰ ὕδατος μινυῶν καὶ τῆ πόσει πινέτω ὁ ἄρρωστος καὶ ἀπαλλαγῆ τῆς κατεχούσης νόσου.

Ῥδὴ Θ', Ἀνάρχου γεννήτορος

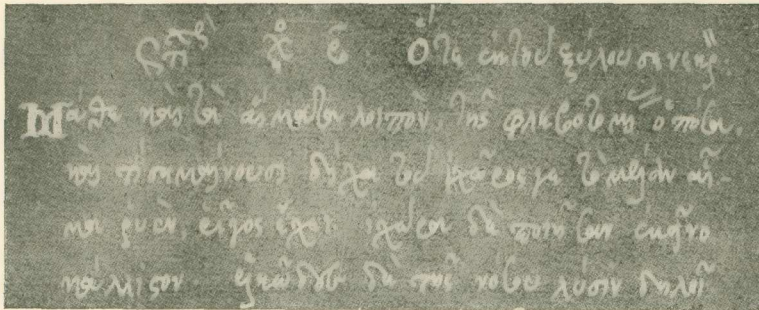
Τὸ δέκατον πέφυκε λευκελευκὸν θολὸν παρόμοιον ἀειδάρου τῷ οὔρφ, νεφρὰ δ' ἐξ ψύξεως πάσχει ὁ νοσήσας· αὐτὰ γὰρ ἐκ φλεγματισμοῦ ἔχει πεπλασμένα, διὸ καὶ ἐξέλκυσον κλυστηρίφ σὺ τὰ φλέγματα.

Προβάτου συνέψησον τὴν κάραν σύμαλλον μετὰ ἄλατος μόνου καὶ κλυστηρίασον σπόρον δὲ καρδάμου ἄς πῆ, καὶ γαλαγκάν μετὰ τοῦ κυπέρου, εὐθύς δὲ τὸν πάσχοντα εἰς τὸ σκέλος φλεβοτόμησον.

Ὅλον τὸ ἐνδέκατον τρυγίαν ἔχον κάτωθεν, ἐκ τῆς φύσκης δὲ ἦλθεν ἐχούσης οὔρημα καὶ πρὸς δυσουρίαν ἐπέγει ὁ ἀσθενῶν, ἢ λίθον ἢ ἄμμον γὰρ ὁ τοιοῦτος ὑποστήσεται.

Ἄς πῆ καστόριον ἐν τάχει καὶ ὀρίγανον, ἐλαίας τε ἅμα· τριπτὰ εἰς βρωῶν τε ἔστω ὀκτάπους βλαστάρια τε καρπῶν· στάχος, γαλαγκάν τε λυγόσπερμα ρύχης τε καὶ κινάμων, ἀδιάντων.

Τὸ γαλακτώδες δὲ οὔρον πήκτωμα ἔχον ἐξ ὄλου, θάνατον μάθε σημαίνει ἐξ ἄπαντος τῷ ἄρρώστῳ, τὸ βορβορῶδες δὲ ὄζον, θανάτου σημεῖον ἴσθι.

Du Cod. grec 2240 de la Bibl. Nat. de Paris (f. 152^v)

Les opuscules sur les sangs et sur les urines nous trouvons aussi aux Codex suivants :

Cod. Viennois médical grec 32 du XV siècle fol. 35^r «Περὶ οὔρων ποίημα λογιωτάτου καὶ σοφωτάτου Βλεμμίδους» et après «τοῦ αὐτοῦ περὶ αἱμάτων καταβασία».

Cod. Viennois médical grec 41, pag. 79 «Περὶ οὔρων καὶ αἵματος φλεβοτομίας».

Cod. de la bibliothèque de Berlin, Philipps 1571 (fol. 7^v) (incomplet).

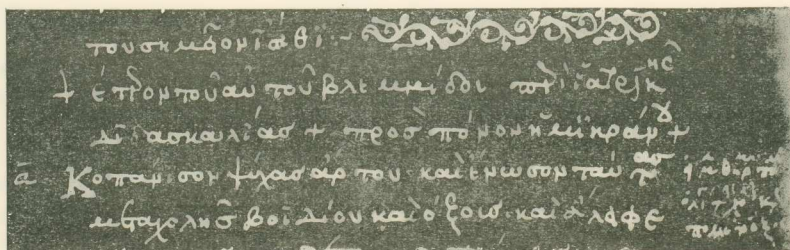
Cod. grec de la bibliothèque Nationale de Paris 2303, du XV siècle.

Cod. de la même bibliothèque grec suppl. 629, du XIX siècle.

Cod. Coisl. 325 de la même bibliothèque (fol. 3^v) «Ἀκολουθία δέκα τριῶν ὑαλίων ἀσθενῶν».

Cod. 68. de la Bibliothèque du Parlement des Hellènes à Athènes, (p. 281 et 287), et peut-être aussi à d'autres manuscrits, pas encore minutieusement examinés ou entre les opuscules d'autres auteurs.

Le dernier de ces oeuvres, écrit en prose mais non rythmée comme les deux précédentes et inédite, porte le titre: «Ἐτερον τοῦ αὐτοῦ Βλεμμύδου περὶ ἰατρικῆς διδασκαλίας», et se trouve dans le susdit manuscrit médical grec 45 de la bibliothèque de Vienne (fol. 35^r-84^v), et à dire vrai il ne

Du manuscrit médical grec 45 de la Bibl. Nat. de Vienne (fol. 35^r).

contient rien sur l'enseignement médical, car il n'est qu'un simple et vulgaire Iatrosophie, dont les chapitres sont les suivants:

- f. 35^r α') *Πρὸς πόνον ἡμικράνου*. Κοπάνισον ψίχας ἄρτου καὶ ἔνωσον ταύτας μετὰ χολῆς βοϊδίου καὶ ὄξους καὶ ἄλειφε ἔνθα πονεῖς καὶ ἰαθεῖς.
 β') *Πρὸς λειχήνας*. Λαπάτου ῥίζαν θές εἰς κεραμίδιν καὶ κάτωθεν πῦρ, ὅπως φρυγῆ καὶ τρίψας ἔνωσον μετὰ ὄξους καὶ ἄλειφε¹. "Ἄλλο. Μέλαν θεῖον τρίψας ἔνωσον μετὰ ὄξους καὶ θές ἐπάνω.
 δ') *Εἰς ψώραν καὶ λέπραν* (δι' ἄλλης γραφῆς). Τρίψον καρπὶν καὶ ἔνωσον μετὰ τὸ ὑγρόπισσον καὶ ἄλειφε τὴν λέπραν.
- f. 35^v. "Ἄλλο. Καππάρεως φύλλα, λίβανον, τεάφην τρίψον καὶ ἔνωσον μετὰ ὄξους καὶ ἄλειφε. *Πρὸς ἀπορρηγίας*. — "Ἄλλο. Μαλλία προβάτου βρέξον εἰς ῥοδέλαιον χλίον καὶ θές ἐπάνω. — "Ἐτερον. Ὅταν δὲ ἴδῃς ὅτι ῥευματίζει ἔχει τὸ πάθος. — "Ἄλλο. "Ἐτερον. Σῦκα καὶ μέλι ἔνωσον καὶ θές κοπάνισον δὲ τὰ σῦκα ἰδίως. — "Ἄλλο.
- f. 36^r. ε') *Περὶ οὐλῆς*. Ὅταν τῆς πληγῆς ἡ οὐλὴ γένηται μαύρη, τρίψον λιθάργυρον καὶ πέπερι καὶ ἔνωσον μετὰ ῥοδελαίου καὶ ἄλειφε τὴν πληγὴν. — "Ἄλλο. Ἀειδάρας γάλα ἄλειφε τὸν τόπον. — "Ἄλλο, ἄλλο, ἄλλο. Τεάφην τριμμένην καὶ λευκὸν ὄξος ἔνωσον καὶ ἄλειφε πυκνά.
 στ') "Ἐτερον εἰς ψώραν. "Ἄλλο. Τρίψον λιθάργυρον καὶ ῥούδιμ καὶ ἀπίνθιν 36^v. καὶ συρκοῦν καὶ ὑγρόπισσαν καὶ ὄξιδιν καὶ ἄλειφε τὴν ψώραν. — ἄλλο-ἄλλο. Ἀρσενίκην τρίψον καὶ ἔνωσον μετὰ τὸ κρασὶν καὶ ἄλειφε ἐν ἡλίῳ.
 ζ') *Πρὸς λέπρας*. Πράσου ἀλεύριν καὶ καρδάμου σπόρον τριμμένα βαλὼν ὄξος ἄλειφε ἐν ἡλίῳ. — ἄλλο. Τεάφιν τριμμένον μετὰ ὄξους ἄλειφε ἐν ἡλίῳ.
 η') *Πρὸς πόνον νεύρων*. Ἀσβέστιν σμίξε μετὰ τὴν τρυγίαν καὶ ἄλειφε ἐν ἡλίῳ. — *Εἰς συνάμινον*. Πενταεύρου κοπάνισον καὶ σμίξας μετὰ τὸ μέλι καὶ θέ το ἐπάνω. — "Ἄλλο. Τὴν ῥίζαν τοῦ ἀσφοδέλου κοπάνισον καὶ κρίνου ῥίζαν καὶ λιθάργυρον f. 37^r. καὶ τίθου. — "Ἄλλο. *Περὶ τριταίου*. Τριταῖος πυρετὸς ἐνι, ὅταν ἡμέρας ἔχη ἄνεσιν,

¹ Galien (Ed. Kühn, 14, 353): «Λαπάθου φλοιὸν τῆς ῥίζης μετὰ ὄξους λειώσας κατάπασσον».

τήν δ' ἄλλην πυρέσση καὶ δεῖ ποιεῖν καὶ τρέφειν τὸν τοιοῦτον μαρούλια, ἰντίβια μὲ τὸ ὄξύδι καὶ ὕδωρ καὶ ὄξύγαλα.—¹Ἐτερον, ἔτερον, ἔτερον.

37v. **Ἄλλο.** Ὅταν δὲ καιρὸς τοῦ λουσθῆναι, ἄς λούεται εἰς γλυκέα νερὰ καὶ μὴ εἰς θερμά, ἅπανα Γαληνὸς εἶπεν ἄλβουλα.

ιδ') **Ὅταν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πίπτουν.**—**Ἄλλο, ἄλλο, ἄλλο.** Τὸ λεγόμενον πιτυρίδα, βοτάνην κοπάνισον καὶ τὸν ζωμὸν ἔνωσον μετὰ ἐλαίου καὶ ἄλειφε τὴν κεφαλὴν.

ιε') **Ὅταν θέλῃς, ἵνα αὐξήσωσιν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς.** Λάδανον βράσον μετὰ κρασίην καὶ ἄς λουσθῆ καὶ ἄλειφε τὴν κεφαλὴν. ¹—**Ἄλλο.** Βρόχινον νερόν, πολύτριχον, λάδανον, κολοκύνθης ξηρᾶς κομμάτια βάλον εἰς τὸν ἥλιον ἡμέρας εἴκοσι

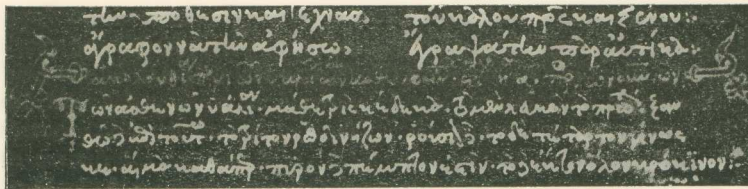
38r. καὶ κάθε ἡμέραν | τάρασσε τοῦτο δις καὶ ὅταν πληρωθῶσιν αἱ ἡμέραι, βρέχε τὸ κτένιον καὶ κτενίζου.

ιστ') **Εἰ θέλεις νὰ γέωνται αἱ τρίχες μαῦραι.**

ιζ') **Εἰ θέλεις ποιῆσαι ξανθὰς τρίχας.** Λουμπινάρια ὠμὰ βάλε εἰς τὸ νερόν καὶ ἄς βρέχωνται νυχθημερόν καὶ ἀλείφω τὰς τρίχας κτενίζου. ²—**Ἄλλο.**

38v. ιη') Ὅταν εἰσὶ φθειρές πολλαὶ εἰς τὴν κεφαλὴν. | Λουμπινάρια ὠμὰ βράσον μετὰ θερμοῖν <sic> καὶ ἀντὶ ἄλλου θερμοῦ λοῦε τὴν κεφαλὴν.

ιθ') **Πρὸς δυσουρίαν.** Καρκίνον καύσας καὶ τρίψας, δὸς πιεῖν σὺν μέλιτι καὶ οὐρήσει. Ποντικόκοπρον μαλάξας ἐπίθεες ἔνθα ἐξέρχεται τὸ οὖρον τοῦ ἀνθρώπου

Du cod. Coisl 335 de la la Bibl. Nationale de Paris (fol. 3v)

καὶ εὐθὺς οὐρήσει.—κ') **Πρὸς τοὺς οὐροῦντας ἐν κραββάτω.** Ἐρίφου φύσαλα δὸς φαγεῖν, ὑποκάτω τοῦ κραββάτου καμῆλας μαλλία βαλὼν εἰς τὸ κουτζουβάκιον του καὶ ἰαθῆ Κυρίου θέλοντος.—κα') **Περὶ οὐροῦντος αἷμα.** Ραφάνου χυλὸν μίξας μετὰ τὸ γάρος, δὸς πιεῖν.—κβ') **Εἰς ἐξοχάδας.** Ἀλόην ἐψήσας μετὰ ὕδατος ἐπίχρειε.

39r. κγ') **Εἰς σάχησιμα τῶν ὀδόντων.**—κδ') **Εἰς συκάμινον.**—κε') **Εἰς πόνον**

39v. **ὀφθαλμῶν.**—κστ') **Εἰς πόνον βυζίου.** | Ταύτας τὰς ἡμέρας ἐφανέρωσεν ὁ Θεὸς τῷ Ἐσδρα, τῷ προφήτῃ αὐτοῦ. Αὗται αἱ ἡμέραι εἶναι παρατηρήσιμοι οὐ φευτέσης ἀμπελῶνα, οὐκ ἄλλην ἀρχὴν δουλείας ἐπιχειρησθῆς.—**Εἰς τὸ λῦσαι ἄνδρα δεδεμένον.** Γράψε εἰς τὸν σταυρὸν αὐτοῦ ἢ ἀπὸ ἔμπροσθεν αὐτοῦ κάτωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ ταῦτα.—**Ἐτέρα εὐχή.** Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, καθὼς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἔλυσε τὰς ὀδύνας τῶν πεπεδημένων, λυτὸς ὁ οὐρανός, λυτὴ ἡ γῆ, ὥσπερ λύει (sic) ὁ ἥλιος ἀπὸ ψηλῶν βουνῶν κἄν εἴη χειμῶνος, οὕτως λῦσον καὶ τῶν μελῶν τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ δεῖνος. Τίθει δὲ σὺ τ' ὄνομα.

40r. **Περὶ ὕδρωπικίας.—Περὶ σπληνός.—Εἰς αἰμορροῦσαν.**

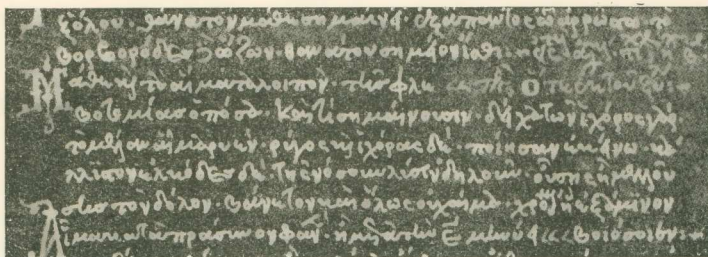
40v. **Περὶ ἀλωπεκίας καὶ ὀφίωσις.**—| **Ἄλλο...** εἴτι δὲ ποιεῖς εἰς τὴν ἀλωπεκίαν, αὐτὸ ποίει καὶ εἰς τὴν ὀφίωσιν.

¹ «Λάδανον λειώσας μετὰ γλυκέος οἴνου γλοιῶδες ποιήσας χρεῖ». Galien, l.c. pag. 322.

² Ibid. pag. 392.

- 41r. κη') *Περὶ κεφαλαλγίας.* Ἄν ὁ ἀσθενῶν αἰσθάνεται ὅτι ἔχει βάρος ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ σημεῖον ἔνι ὅτι πλῆθος ἔχει χυμῶν ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ πότισον τὴν ἱεράν, ἣν ἐποίησεν ὁ ἰατρός, ὁ λεγόμενος Λογάδιος. Εἰ δὲ φαίνεται αὐτὸν ὅτι ἀποταυρίζεται ἢ κεφαλὴ αὐτοῦ σημεῖον ἔνι ὅτι ἀπὸ πνευμάτων ὀχλεῖται καὶ πότισον τοῦτον τὴν λεγομένην πικράν.
- 41v. 42r. κθ') *Ἵπου κεφαλαλγεί ἀπὸ τὸν στόμαχον.*— | Εἰ θέλει τις μὴ μεθύσῃ. Ἄς τρώγῃ νῆστις τοῦ κ<ρ>αμβίου τὰ γουλία ἢ ἀμύγδαλα πικρὰ κ'.— λ') *Ἵποφλεγματισμοὶ καθαίροντες τὴν κεφαλὴν.*— *Ἄλλο.*
λα') *Ἵνα καθαίρῃς τὸ κεφάλι ἀπὸ τὰ ὑγρά.*— λβ') *Διὰ τὸ μὴ πτεργεῖν πολλὰ.* Καρπὶν ἄσπρον τρίψον καὶ καστόριον ψιλὸν καὶ ἔνωσον πάντα καὶ μυρίζου.
- 42r. λγ') *Ἐάν ἀπὸ ψύξεως ποῖῃ τὸ κεφάλι του.*
λδ'). *Ἐάν τις ἔχῃ καῦμα ἦτοι ἐάν ποῖῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἀπὸ τὸν ἥλιον.*— *Ἄλλο.*— *Ἄλλο.*
- 43v. λε') *Περὶ κατάρρου.* Ὅταν ρέῃ τὸ ὑγρὸν ἀπὸ τοῦ σφραγίσκου τοῦτο λέγεται κατάρρους, ὅταν ἀπὸ τὴν μύτην, λέγεται κόρυζα. Ἐάν δὲ ἐκαμάτωσεν αὐτὸν καὶ ἐξέκαυσεν ὁ ἥλιος ἐν πολλῷ καύματι καὶ ἐνι δριμυὶ καὶ λεπτὸν, ἄλειψε τὴν κεφαλὴν τούτου ροδελαιῶ ἢ ἀπλῶς χρηστέλαιον ἢ ἔλαιον ἀπὸ ἄγουρες ἐλαίης, τὸ λεγόμενον ὀμφακέλαιον καὶ λουε τοῦτον πυκνά.
- 44r. λστ') *Ἵταν αἱ τρίχες τῶν ὀφρυῶν πέσωσιν.*— λη') *Πρὸς τὰ γλυκέα, τὰ γινόμενα ἐν τῇ κεφαλῇ.*
- 44v. *Πότος καθαρτικός.*— λθ') Ζουλάπιον εὐχρατον, ὀφέλιμον εἰς τὸ ἥπαρ τοῦ ἀνθρώπου.— μ') Ἐάν τις πάσχη ἀπὸ γυναικὸς μίασμα.— | μδ') Εἰδησις τῆς ἀντιδότου θηριακῆς τῆς μιθραδιτείου.— | με') Ζουλάπιον τῶν ριζῶν, τὸ ὀφελοῦν εἰς νεφροὺς καὶ ὑδρωπικούς, ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ποδαλγίαν καὶ εἰς πόνον κοιλίας καὶ ἐσοχάδας, ἥπαρ καὶ σπλῆναν' διαλύει τοὺς πόρους, δυναμοῖ τὸν στόμαχον καὶ κρατεῖ τὴν γαστέρα.
μστ') *Ζουλάπιον εἰς τὸ ἀποφράζει τὰς ἐμφράξεις τοῦ ἥπατος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὕ | δρωπος καὶ εἰς τὴν κατακυρίασιν χρυσαίμοιο.*— μζ') *Ζουλάπιον, ὀφελοῦν εἰς μελαγχολίας καὶ ψώρας καὶ τραύματα καὶ εἰς τὸ λαμπρῦναι τὸ πνεῦμα.*
- 47r. μη') *Ζουλάπιον τερασῶδες (sic), ὀφελοῦν σπληνικούς καὶ εἰς τὰς ψυχρὰς τοῦ ἥπατος, τοῦ τε στομάχου καὶ τῶν σπλάγγνων' ἐτι δὲ ταχινὸν ἀλεξιτήριον φάρμακον.*
- 48r. μθ') *Ζουλάπιον τὸ ὀξυσάχαρ,* τὸ γινόμενον μετὰ σπερμάτων' ἐνεργοῦν εἰς τὸ φλέγμα, εἰς τὴν κεκαυμένην χολήν, εἰς ἀμφημερινὸν πυρετόν' ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς πόνον κεφαλῆς τὸν μετὰ κρύους γινόμενον' σὺν τούτοις καὶ εἰς σπλῆνα καὶ ἥπαρ καὶ ὑδρωπικούς.— ν') *Ζουλάπιον τὸ τῶν νομφάρων.* Ψυχραίνει γὰρ τὸν στόμαχον, τὸ ἥπαρ' ὀφελεῖ ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τεταρταῖον. Λαβῶν οὔφαρ ἔκξεσον τὰ φύλλα αὐτοῦ καὶ
- 48v. βράσον ἕως οὗ γένηται ὁ ζωμὸς λίτρας δύο...— | να') *Ζουλάπιον μύλων γλυκέων καὶ ὀξίνων.* Δυναμοῖ γὰρ τὸν στόμαχον καὶ τὸ ἥπαρ, κωλύει γὰρ τὸν ἔμετον καὶ ὀρέκτους ποιεῖ. Λαβῶν χυλὸν μύλων γλυκέων καὶ ὀξίνων λίτρας δύο καὶ σάχαρ λίτρας δύο, ἔψε ἕως οὗ γένηται εἰς σύστασιν' ἢ δὲ δόσις μετὰ ψυχροῦ ὕδατος οὐγγίας δύο.— νβ') *Ζουλάπιον τῶν δαμασκήνων.* Ὀφέλιμον ἐστὶν εἰς τὴν κένωσην καὶ καταπαύει τὴν θέρμην τῆς ξανθῆς χολῆς καὶ τοῦ αἵματος' ἢ δὲ δόσις οὐγγίας δύο μετὰ ὕδατος ψυχροῦ.— νγ') *Ζουλάπιον τῶν κυδωνίων,* τοῦ κολῦσαι τὴν γαστέρα ἀπὸ κενώσεως' ὡσαύτως δυναμοῖ τὸν στόμαχον.— | νδ') *Ζουλάπιον τοῦ ἀρογλώσσου, Σαρακηνικόν.* Λισὲν ἐλλάμαχ' ὀφελεῖ γὰρ εἰς αἰμοποτικούς καὶ αἷμα καταγομένους ἀλλὰ καὶ δυσεντερικὴν.— νε') *Ζουλάπιον τῆς ξυλαλῆς.* Ὀφέλιμον ἐστὶν εἰς ψυχοστομάχους καὶ ἥπαρ' ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς ὕδωρ. Χαροποιεῖ δὲ καὶ τὴν καρδίαν.
- 49v. νστ') *Ζουλάπιον τῶν βουγλώσσων.* Ὀφέλιμον εἰς μέλαιναν χολήν καὶ εἰς ἐπώδυνον καρδίαν.— νζ') *Ζουλάπιον τὸ τῶν κίτρων.* Ὀφελιμώτατόν ἐστιν εἰς ψυχοστομάχους καὶ ὑδροστομάχους.— νη') *Ζουλάπιον τῶν σμύτρων.* Ὀφελοῦν εἰς τὸ

- 50r. κρατήσαι τὴν γαστέρα, τὴν ρέουσιν ἐκ μακροῦ χρόνου.— | νθ') *Ζουλάπιον, σκευασθὲν ἐκ τοῦ χυλοῦ ἐκ τῆς ὀμφακίνου σταφυλῆς*, λυσιτελεῖ γὰρ εἰς τὴν ξανθὴν χολὴν καὶ εἰς θέρημν αἵματος. Σὺν τούτοις ἐνδυναμοῖ τὸν στόμαχον, παύει τὴν δίψαν καὶ κόπτει τὸν ἐμετόν, ἀλλὰ δὴ καὶ πυρετοὺς ἀφανίζει. Λαβὼν ἀπὸ τοῦ χυλοῦ τῆς ὀμφακίνου σταφυλῆς λίτραν μίαν, σάχαρ λίτρας δύο, ἔψει καλῶς ἔξαφρίζων. Ἡ δὲ δόσις ἐστὶν οὐγγίαι δύο μετὰ ὕδατος ψυχροῦ.— ξ') *Ὁξυμέλιτος ἀπλοῦ*. Τὸ ὀξύμελι τὸ ἀπλοῦν πινόμενον ἐκφρᾱ <sic> τοὺς παχεῖς καὶ γλίχρους χυμούς· τέμνει καὶ λεπτύνει περιεχόμενον ἐν τῷ στομάχῳ, ἥπατι, σπληνί. Δίδεται δὲ καὶ ἐπὶ πυρεκτικῆς καὶ εἰς τὴν περίοδον ῥίγους.

Du Cod Coisl 335 de la Bibl. Nat de Paris (f. 5^r).

- 50v. ξα') *Περὶ ἐλμίνθων*.— ξβ') *Περὶ ἀρμενίου βώλου*. Ὁ ἀρμένιος βῶλος ἄκρος ἰαταὶ δυσεντερικοῖς, φθισικοῖς, δυσπνοικοῖς, τοῖς ὑγροῖς ἔλκεσι, σὺν οἴνω πινόμενος.— ξγ') *Περὶ παιωνίας*.— ξδ') *Σακελοπυρία*. Βαλὼν γυμνόκριθον εἰς τζουκάλιν φούκτας στ' καὶ ὕδωρ γλυκὺ καὶ ἄς βράση, | ἔως οὗ βράση τὸ κριθάριν. Εἰθ' οὕτως ἔνωσον ἠδύοσμον χειρόβολον ἐν κατακοπτόν, ἄνηθον χειρόβολον ὁμοίως λίαν κατακοπτὸν καὶ ἐλαίου οὐγγίας η' καὶ πυρίασον εἰς τὴν πλευρὰν ἔνθα ὁ πόνος ὑπάρχει μετὰ πανίου λινοῦ.— ξε') *Κλυστήριον εἰς δυσεντερικούς τὸ δι' ἑπτὰ εἰδῶν*. Γυμνόκριθον χερῆαν μίαν, φακὴν ἀλετὴν χερῆαν μίαν, πεντάνευρον χερῆαν μίαν, φοινίκην, ροδόσταγμα οὐγ. γ', σουμάκην χερῆαν μίαν· ταῦτα ἐνωθήτωσαν εἰς ἐν τζουκάλιν καὶ βρασάτωσαν καλῶς μετὰ ὕδατος γλυκέος, εἶτα σακελισθήτωσαν καὶ ὁ ζουμὸς τούτων γενέσθω ὁ κλυστήρ. Εἶτα γενέσθω ἕτερον κλυστήριον, δεῦτερον μετὰ οἴνου χιωτικοῦ, ποτήριον α'. Εἶτα γενέσθω καὶ τρίτον κλυστήριον μετὰ τροχίσκου λευκοῦ ἔξαγ. ἐνός καὶ ὧν τριῶν, τὰ λευκά· ἐνωθήτωσαν τὰ λευκά καὶ ὁ λευκὸς τροχίσκος καὶ μαλακθήτωσαν καλῶς καὶ γενέσθω ὁ κλυστήρ.
- ξστ') *Κλυστήριον χιωτικόν*.— ξζ') *Κατάπλασμα εἰς δυσεντερικούς*.— ξη') *Ἄλλο*.
- 52r. ξθ') *Εἰ ἔχει καθημερινὸν ριγίον τις*. Πότισον τοῦτον κολοκυνθίου σπέρμα καὶ τετραγουρόσπερμα. Θάσιον ὁμοίως καὶ ἀγκουρόσπορον πρόσφερε. — ο') *Εἰς ἀνθρώκωμα*. Ὅταν αἷμα μέ | λαν καὶ θερμὸν ἐπισωρεύση καὶ καύση τὸ μόριον καὶ ἐσχάραν ποιήση. — οα') *Σκευασία μαστίχης*, Βάλε μαστίχης οὐγγίας η' καὶ ἐλαίου λίτρας γ' καὶ ἔψει ἐν τῷ ἡλίῳ. — οβ') *Σκευασία ῥοδίνου ἐλαίου*. Βάλε ῥόδα χλωρὰ καὶ ἔλαιον.— | ογ') *Εἰ θέλεις ῥύψαι τὴν γαστέρα ἀναδύνας*.— | οδ') *Στομαχικόν* Βετονίκην μετὰ μελιγράτου δὸς πιεῖν ἄχρις ὅτου ἰαθῇ. — οε') *Ἀντιφάρμακον*
- 53v. *δανίσθιον* <ic> εἰς πυρετόν.— οστ') *Σκευασίαι ἐκλεκταί*.— | οζ') *Εἰς πληγὴν ἔχουσαν σκώληκας*.— οη') *Εἰς αἱμοπτοϊκούς*.— *Ἐμπλαστρον εἰς αἱμοπτοϊκούς* — *Εἰλάριον εἰς αἱμοπτοϊκούς*.... ὀφείλουσι γίνεσθαι καὶ κουφοσικαί ἐν τοῖς μηροῖς καὶ σφυροτομιαί.— οθ') *Πυρία εἰς γαστροῤοιαν*.
- 54r. π') *Εἰς καρκίνον*. Καρκίνον θαλάσσιον καύσας, βαλὼν καὶ συγκεράσας στάχτην καὶ λίθον ἐκ τῶν πιπτόντων ἐκ τοῦ ἀέρος, τρίψας καὶ ἐνώσας μετὰ μέλιτος, ἐπί-

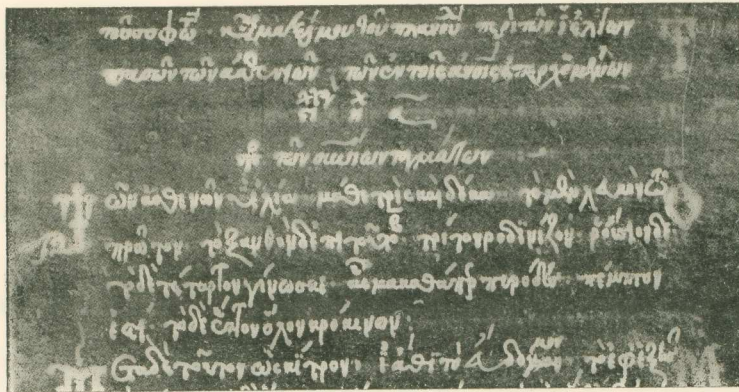
- θες τῷ τόπῳ.— πα') *Περὶ λειχήνης.*— "Ἐτερον περὶ λειχήνης.— πβ') *Περὶ πόνων*
 54v. *ὀδόντων σαλευομένων.* | *Περὶ σαλευομένων.*— "Ἐτερον περὶ ὀδόντων σαλευομένων.— "Ἐτερον. Κεράτους ἐλάφας μετὰ ὕδατος περιέκλυζε τῷ στόματι.—
 "Ἐτερον εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀσήπτους.— πγ') *Περὶ τῆς ἀπὸ ψύξεως κεφαλαγίας.*
 55r. —πδ') *Περὶ τῶν ἐξ ἀναθυμιάσεως τοῦ στομάχου κεφαλαγούντων.*— πε') *Περὶ*
τῆς οἴνου κεφαλαγίας.— Ροδέλαιον ἄλειψε τὴν κεφαλὴν καὶ χαμαιμηλέλαιον.
 'Ωφελεῖ δὲ ὕπνος καὶ ἡσυχία καὶ πόσις νεροῦ.¹⁾— στ') "Ἐγραψε δὲ καὶ περὶ
 55v. αὐτὰ τῆς κεφαλαγίας καὶ ὁ Ἀρχιγένης καὶ ταῦτα γράφον.— | πζ') *Περὶ πόνον*
ὠτίων.— [πη'] *Πρὸς τὰς ἀπὸ τοῦ ὕδατος βλάβας.*— πθ') *Πρὸς τὰς φλεγμονὰς τῶν*
 56r. *ὠτίων.*— [η'] *Πρὸς σκώληκας ἐν τῷ ὠτίῳ.*— [ηα'] *Περὶ τῶν ἐν τῇ μύτῃ πα-*
θῶν, ὀζαινῶν.— ηβ') *Πρὸς τοὺς κατεβάζοντας αἷμα ἀπὸ τὴν μύτην.*— ηγ') *Περὶ*
ὀφθαλμοπονίας.
 56v. ηδ') *Πρὸς τὰς ἐκ χρόνων ὀφθαλμοπονίας.* Καλακάνθιον τρίψας μετὰ μέλιτος
 κατάχρισε τὸ μέτωπον καὶ τὰ βλέφαρα.²⁾— ηε'). *Εἰς ὀφθαλμῶν ὀδύνας περιχρί-*
 57r. *σματα.*— ηστ') *Ἐπὶ ρεύματος κατάπλασμα.*— ηζ') *Πρὸς τὰ τῶν ὀδόντων πάθη.*—
 ηη') *Πρὸς βεβρωμένους ὀδόντας.*
 57v. ηθ') *Ἐὰν γένηται ἐντὸς τοῦ στόματος πληγὴ.* Γλιστρίδας βάλε εἰς τὸ μέλι
 καὶ μασσοῦ ἢ ἐλαίας φύλλα ἐψημένα μετὰ τὸ κρασὶν βάλε εἰς τὸ στόμα σου καὶ
 κρατεῖ αὐτά.— ρ') *Ἐὰν παιδιά μικρὰ πονέσουν τὸ στόμα αὐτῶν.*— *Εἰς πλευρίτην.*
 58r. ρα') *Πρὸς στόμαχον.*— ρβ') *Πρὸς δυσουρίας.*— ργ') *Πρὸς τοὺς ξεροῦντας τὴν*
τροφὴν.— *Εἰς πόνον ἥπατος καὶ φλεγμονήν.*— ρδ') *Εἰς νεφροῦς.*
 58v. ρε') *Ἐὰν ρευματισθῇ τὸ γόνατον ἢ στραγγουλισθῇ τινος.*— ρστ') *Εἰς λεύκωμα*
ὀφθαλμῶν. Βασιλικοῦ τὰς κορυφὰς τρίψον καὶ ἀποπιᾶσας τὸν ζῶμον αὐτῶν τοῖς
 ὀφθαλμοῖς ἐπίβαλε.— ρζ') *Πρὸς γυναῖκα δυστοκοῦσαν.* Γυνή, μὴ δυναμένη ταχεῶς
 γεννησαί, ζίζικος ἔνδυμα ἃς κραταίει [εἰς] τὴν χεῖρα αὐτῆς καὶ παραχρῆμα γεννᾷ.—
 "Ἐτερον εἰς τὸ αὐτό.— "Ἐτερον. Περιστερᾶς κόπρον κάπνισον αὐτὴν καὶ παρα-
 χρῆμα τέθει.
 ρη') *Πρὸς γυναῖκας ὀμοτοκούσας, τὰς δὲ μὴ τελεφορούσας καὶ μὴ γεννώ-*
σας τὰ βρέφη τέλεια. Δίδου πιεῖν ἀρτεμισίαν κοκκία ἢ συντριμμένην οἴνῳ
 59r. εὐώδει.— "Ἐτερον εἰς τὸ νε|κρὰ ἔμβρυα ἐκβαλεῖν.— "Ἐτερον.— "Ἐτερον.— ρθ')
Εἰς τὸ μὴ εἶναι τὸ βρέφος. Οὐκ ἀποβάλλεται τὸ ἔμβρυον, ἕαν, βάτου ρίζαν
 λαβῶν, βάλης εἰς πανίον καὶ δήση<ς> αὐτὰ εἰς τὸν βραχίονα αὐτῆς καὶ ἔστιν ἕως
 οὗ τέθειται.— "Ἐτερον. Περὶ τὸ καθαίρεσθαι γυναικὸς τὰ συνήθη.— [ρι'] *Εἰς τὸ*
αὐτὸ δόκιμον καὶ ἀπαράβατον.
 59v. ρια') *"Ἐτερον περὶ καρκίνου.* Καρκίνον θαλάσσιον βαλὼν καὶ συγκεράσας τὴν
 στάκτην καὶ λίθον ἐκ τοῦ πίπτοντος τοῦ ἀέρος τρίψας καὶ ἐνώσας κατὰ μέλιτος
 ἐπίθεσ ἐπὶ τόπου.
 ριβ') *Περὶ ὀδόντων βεβρωμένων.* Πιπέριν, ἀρσενίκιν, μαστίχην καὶ δύο ρου-
 60r. δίων...—[ριγ'] *Περὶ δυσωδίαν στομάτου.*— *Εἰς ἔτερον εἰς αὐτό.*— ριδ') *Περὶ πόνον*
κεφαλῆς ἀπὸ χολῆς. "Ἐτερον. "Ἐτερον.
 ριε') *Περὶ πόνον λαιμοῦ ἀπὸ καταρροίας ἤτοι ἀπὸ ρευματισμοῦ.*— "Ἐτερον
εἰς αὐτό τὸ διὰ πυρίας.
 60v. [ριζ']. *Περὶ σκοτασμοῦ. Περὶ λευκόματος καὶ ἀμβλωπίας.*— ριη') *Περὶ τοῦ*
ἄραι λευκόματα. Σηπαιῖας ὀστοῦν λειώσας μετὰ μέλιτος ἔγγραυε³⁾ ἔτερον ἔτερον.
 61r. *Πρὸς κώφωσιν.* Ἀκανθοχοίρου χολὴν βάλε εἰς τὰ ὄτα, πυριᾶσας αὐτὰ πρῶτον
 "Ἐτερον πρὸς τὸ ἀκοῦσαι κωφόν.— ρκ') *Πρὸς πόνον ὠτίων. Πρὸς ἀσφάλakas*

¹ Galien I.c.p. 318 «ἐλαιον οὖν ῥόδιον... ὕπνος τε καὶ ἡσυχία».

² Galien Ibid. «Χάλκανθον λειώσαντες ἐν μέλιτι, χρίομεν τὸ μέτωπον καὶ τὰ βλέφαρα».

³ Galien I.c. pag. 412 «τῆς σηπαιῖας τὸ ὄστρακον καυθὲν μετὰ μέλιτος καὶ λειωθὲν ἐπιτίθει».

- 61v. *ἀνθρώπων τε καὶ κτηνῶν ἕτερον.* Παρὰ πάντα σκίαζε τὰς τρύπας καὶ ἰᾶται.— [ρκα'] *Ἔτερον ἐκ τῶν θαυμάτων τῶν ἁγίων Φλώρου καὶ Λαύρου.* Ὑποκύβητος καὶ τεῦτλα κοπανίσας τὸν ζωμὸν αὐτῶν περιέκλυζε τὰς τρύπας καὶ ἰᾶται *ἕτερον.*
 ρκβ') *Περὶ τοῦ βεβρωμένου ἦτοι τὴν φάγουσαν.*
- 62r. ρκγ') *Περὶ λευκόματος βοῶς καὶ παντὸς ζώου ἕτερον ἕτερον.*—ρκδ') *Περὶ ἐσο-*
 62v. *χάδας καὶ ἐξοχάδας.*—ρκε') *Περὶ συκάμινα ἕτερον.* | *Ἔτερον δόκιμον, ἐνεργεῖ*
 63r. *δὲ καὶ εἰς τὸ συκάμινον.*— | [ρκζ'] *Περὶ ἐξοχάδων.*— ρκη') *Πρὸς τὴν λεγομένην*
 63v. *μισυ, ἔστι δὲ καὶ ἀνθραξ.* | *ἕτερον.*
- 64r. ρκθ') *Ἔτερον δόκιμον, σκευασθὲν παρὰ Ζουμαῆς(?) δεσποίνης.*
 64v. ρλ') *Περὶ τοῦ στήσαι αἷμα.* Σκευασία τῆς πικρᾶς εὐστομάχου.—ρλα') *Εἰς*
πληγὴν αἰμορροοῦσαν.—ρλβ') *Περὶ τοῦ διῶσαι κώνωπας.* Χαλβάνην καὶ τεάφιν
 τὸν τόπον κάπνισον ἢ κανναβίου κλώνους θῆς ἐνθα κοιμάσαι.— [ρλγ'] *Περὶ τοῦ*
διῶσαι μυίας. Κριθάλευρον ζύμωσον μετὰ καλακανθίου καὶ φαγοῦσαι φοφοῦσιν.—
 65r. [ρλδ'] *Περὶ τοῦ ἀποκτεῖναι ψύλλους.*—ρλε') *Περὶ μυρμηκῶν. Περὶ τοῦ παῦσαι*
δίψαν. Γλυκορίζου χυλὸν δίδου πιεῖν.—[ρλζ'] *Περὶ κορέων.* Χολὴν αἰγείαν ἀλειψε
 τὸ κρεβάτιον.
 ρλη') *Σκευασία ἄλατος, ἐσθιομένου καθ' ἡμέραν.* Φυλάσσει γὰρ ὄρασιν μέχρι
 γήρους· ὄξυδερκίαν ποιεῖ· βήσσει ἢ ῥεῦσει φλέγματα ἂν δύσπνοιαν ἔχη ἢ καὶ ἂν

Du Cod. Fondo Antico 4 de la Bibliothéque Angélique de Rome (f. 167)

πίπτωσιν ὀδόντες ἢ σήπονται, διατηρεῖ τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτοῦ.
 Σκευάζονται οὕτω ...

- 65v. ρλθ') *Περὶ σκευασίας οἴνου στομαχικοῦ*· πάνν ὠφελιμοτάτη, σκευάζεται δὲ οὕτω...
 66r. ρμ') *Ἐτέρα σκευασία οἴνου ἀρωματικοῦ, ὠφελούντος εἰς ἦπαρ | καὶ εἰς στό-*
μαχον καὶ εἰς σόματος χυμούς, ἐμετούς τε παῦσαι· καὶ πρὸς νεφρῶν ὠφέλιμος·
σκευάζεται δὲ οὕτως.—ρμα') *Περὶ ἐπιληπτικῶν.* Βράσον ἡδύσομον καὶ πήγανον
 μεθ' ὕδατος καὶ δίδου πιεῖν. Καστόριον δίδου ὀσφραίνεσθαι.— ρμβ') *Περὶ τῶν*
ἐμοόντων τὴν τροφήν.—ρμγ') *Πρὸς ἀπὸ καύματος εἰς ψῦξιν καὶ θέρμην καὶ*
εἰς γλυκέαν καὶ ὀφθαλμῶν κασίδας.
- 66v. ρμδ') *Ἔτερον περὶ κασίδων ὀφθαλμῶν.*— ρμε') *Περὶ τὸ λεγόμενον γλυκύν.*—
 67r. ρμστ') *Περὶ ἀντιφαρμάκου...* Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτο οἱ Καππαδόκες μέχρι σήμε-
 ρον, ὄφεις παμμεγέθεις ἀποσυναντώντες καὶ χειρὶ κρατοῦντες καὶ προσπύοντες
 τούτους ἀναιροῦσι τὴν προειρημένην ἀριστολογίαν μασησάμενοι.— ρμζ') *Περὶ ἀν-*
 67v. *τιφαρμάκου ἐρπετῶν παντοίων.*—*Περὶ τοῦ καταπιεῖν ὑδράργυρον.* Ἐάν τις πῆ

- ὑδράργυρον, ἃς πῆ γάλα πολὺ καὶ ἐμέση, εἴτε μέλι τὸ ἄκρατον καὶ οὐ βλαβή-
σεται.—(ρμζ') *Περὶ δῆγματος σκορπίου*. Συκῆς ὀπὸν χρίσει τῷ δῆγματι καὶ θαν-
68r. μάσεις. "*Ἐτερον*. "*Ἐτερον*. "*Ἐτερον*. "*Ἐτερον*.—| ρμη') *Περὶ δῆγματος*. Λαβὼν
χῶμα ἀπὸ τροχὸν ἀμάξιου καὶ μαλάξας μετ' ὄξους ἐπίθεσ.—"*Ἐτερον*—(ρμθ') *Περὶ*
δῆγματος κυνός.—"Ἐτερον.— ρν') *Περὶ τοῦ μὴ πλήττεσθαι ὑπὸ μελισσῶν καὶ*
ἐτέρων σφηκῶν.
- 68v. ρνα') *Περὶ ὑδρωπικίας*.— ρνβ') *Περὶ νεφρῶν καὶ δυσουρίας*. "*Ἐτερον*. "*Ἐτε-*
69r. *ρον*.—| [ρνγ'] *Περὶ δυσουρίας*.—"Ἐτερον.— [ρνδ'] *Περὶ ψώρας*.—"Ἐτερον εἰς
69v. *αὐτό*.—| ρνε') *Περὶ συνάχης*.— *Περὶ γυναικῶν, μὴ βλεπουσῶν μηναιᾶ*. Κισσοῦ
ρίζαν, σύμβριον, μετὰ οἴνου ἀποτριψάσας δὸς πιεῖν.—ρνεζ') *Περὶ αἱμορραγίας γυ-*
70r. *ναικός*.—| "*Ἐτερον*.—*Καὶ ἀνδρὸς αἷμα οὐροῦντος*.— [ρνη'] *Περὶ πόνον γονάτων*
70v. *καὶ ἄρμονίων καὶ τῶν ἀδήλων ρευμάτων*.—| "*Ἐνεργὸν καὶ εἰς τὰ τοιαῦτα πάθη*
καὶ εἰς ρευματισμοὺς παιδιῶν καὶ εἰς μέσας κεκρατημένας. "*Ἐτερον*.—[ρνθ'] *Περὶ*
τοῦ μὴ οὐρεῖν τὰ ροῦχα. "*Ἐτερον*. "*Ἐτερον*.—ρξ') *Πρὸς δυσεντερίαν*.
- 71r. ρξα') *Περὶ εὐγατῶν καὶ ἀπορριφῶν ἔτερον - ἔτερον*.
- 71v. [ρξβ'] *Περὶ ἐλμίνθων*.—ρξγ') *Περὶ τοῦ στήσαι κοιλίαν ὑπάγουσαν*.
- 72r. ρξδ') *Περὶ ἀφεδρῶνος ἐξερχομένου*.—[ρξε'] *Πρὸς κοιλιοπόνον, τὸν λεγόμενον*
κοιλιοστόμαχον.—ρξστ') *Περὶ δίψης*. Γλυκόριζον, ἀσχάδας καὶ σταφίδας τὸν
ζωμὸν δίδου πιεῖν. *Περὶ σπληνός*.
- 72v. ρξη') *Περὶ αἵματος ροῦς ἀπὸ γαστροῦ*.—ρξθ') *Στήσαι πτύελα*.
170. *Περὶ αἱμοποτικῶν*.—171. *Περὶ βήχης*.—172. *Περὶ κλάσματος θερα-*
πείας.—173. *Εἰς τὸ λεγόμενον λέπιον*.—174. *Ἐὰν ποιῆση πληγὴ σκόληκας*.—
73r. [175]. *Περὶ τοῦ ρευματίζεσθαι θώρακα*. "*Ἐτερον*.—176. *Περὶ τρομοικῶν*.—177. *Θε-*
ραπεία τῆς μελαγχολίας πῶς δεῖ κατ' ἀρχὰς καθάρειν αὐτήν.
- 74r. 178. *Περὶ θεραπείας λεπρῶν Μαγιστριανοῦ*.*
- 74v. 179. "*Ἐτερον τοῦ αὐτοῦ Μαγιστριανοῦ δόκιμον*.*
- 76r. 180. *Σκευασία ξανθοῦ ἀλείμματος*.—181. *Θεραπεία περὶ ἀναδόσεως*.
- 76v. 183. *Περὶ δυσουρίας*.—184. *Πρὸς κνησμόν*.
- 77r. 185. *Σκευασία... τοῦ ἀλείμματος*.—186. *Σκευασία... διὰ ψιμυθίου ἀλείμμα-*
τος.—187. *Σκευασία... διὰ πρασίνης ἀλείμματος*.—188. *Σκευασία διὰ πηγάνου*.—
189. "*Ἐμπλαστρον τὸ διὰ μέλιτος*.
- 77v. 190. "*Ἐμπλαστρον τὸ διὰ χυλοῦ*.—191. *Περὶ σπληνός 191*. Γράψον εἰς χάρτην
βαμβακερόν: εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος
78r. ἢ θλίψις τέξει σπληῆνα, στίχ. γ' καὶ καῦσον αὐτό· καὶ αὐτὸ ποιεῖ νῆστις..."*Ἐτερον*.
192. "*Ἐμπλαστρον εἰς πληγὴν*.—193. "*Ἐμπλαστρον εἰς ὑπεροξύτητας στομάχου*
78v. *καὶ σπλήνας*.—| 194. *Εἰς στόμαχον ἔμπλαστρον*.—195. "*Ἐξωτικὸν εἰς πάθη καὶ*
εἰς πύρωμα καὶ εἰς φλέγμα.—196. *Περὶ συνάχης*.—197. "*Ἐμπλαστρον εἰς περίσμα*
σκορπίζον. Περιστερᾶς τὴν κόπρον καὶ γυαλὶν καὶ ἀλευρίον καὶ ροδέλαιον καὶ
λίβανον· ταῦτα πάντα εἰς θεραπείαν [χρῶ].—198. *Πρὸς ψώραν ἀλόγου καὶ παντός*
ζῴου.
- 79r. 199. *Πρὸς σύριγγας*. Δρακοντίας τὴν ρίζαν κοπανίσας καὶ ζεματίσας, θῆς ἔμ-
πλαστρον. —200. *Πρὸς τὸ καθαρῖσαι πληγὴν*.—201. "*Ἀλείμμα εἰς πληγὰς*.—202.
79v. *Εἰς ἄρμοποιάν*.—203. "*Ἐὰν τις πάσχη τὸ ἥπαρ αὐτοῦ*·| "*ἔτερον*" *σελίνου ἄκρας*
μετὰ ὄξους δὸς πιεῖν.—204. *Πρὸς ἐσοχάδας καὶ ἐξοχάδας*.
- 80r. 205. *Πρὸς ἰσχιαδικούς*.—206. *Πότος εἰς δυσουρίαν*.—207. *Πρὸς στραγγουρίαν*
γυναικῶν. Κύμινον καὶ βούτυρον οὐγγίαν μίαν λειώσας, ἐπίθεσ.—208. *Ἐὰν γυνή*

* V. A. P. Kousis, Δύο θεραπευτικαὶ δδηγίαι τοῦ Μαγιστριανοῦ κατὰ τὸν ἑλλην. ἱατρ. κώδικα XLV Βιέννης. En Ἐπετηρίς Ἐτ. Βυζαντινῶν Σπουδῶν, T. 2 (1931) pag. 312.

- 80v. *ἔχῃ δυσουρίαν.* | *Ἔτερον.* Γάλα γλιάνας δὸς πιεῖν.— 209. *Ἄλειμμα εἰς πᾶσαν*
 81r. *πληγὴν.*—210. *Εἰς κοιλίαν | καὶ εἰς ὑστέραν.*— 211. *Ἄλειμμα γραφικὸν πρὸς*
ᾠδυνωμένους ᾠμούς, βραχίονας, μηρούς καὶ ἰσχίον. Ἐλαιον οὐγγίαν α', στύρα-
 κος, ἔξ. α', στέατος χηναρίου οὐγγ. α', βάλαμον οὐγγ. ἡμίσειαν, ὁποῦ κίτρου
 οὐγγ. α', μαστίχην οὐγγ. α'.—212. Εἰς αἰμορραγίαν γυναικός.— Περὶ τοῦ ποιεῖν
 οἶνον καλόν.
 81v. 213. Περὶ οἶνον ὀξύσαντα σῶσαι. Δρυὸς φύλλα καύσας φούκταν μίαν καὶ γί-
 νεται καλόν.—214. Περὶ τοῦ ἀμεθύστου.— 215. Πρὸς σπλήνα.— 216. Πρὸς σκάν-
 μινα.— 217. Πρὸς τὸ ἐκβαλεῖν ξίφος. Καρκίνους ποταμίους καύσας καὶ λειώσας
 βάλει εἰς τὴν πληγὴν.
 82r. 218. Τὸ αὐτὸ καὶ ἂν πατήσῃ τις ἐρπετόν.—219. Εἰς ὀφθαλμόν, μὴ βλέποντα.—
 220. Πρὸς παντοῖα τραύματα.— 221. Πρὸς αἰμορραγίαν γυναικός. Κικίδιον τρίψας
 καὶ λειώσας καλῶς μετὰ οἶνου, δὸς πιεῖν.—222. Εἰς ἀμβλυωπίαν.—223. Εἰς ψόφραν
 ἀνθρώπου.—224. Εἰς δριμύαν χολήν.
 82v. 225. Εἰς κοιλίαν λύουσαν. Ἔτερον εἰς αὐτό. Εἰς ἀπορριφὰς εὐγατῶν.
 83r. 226. Εἰς δυσεντερίαν.—227. *Εἰς πόνον κεφαλῆς.* Κισσὸν ξηρὸν ἢ καὶ χλωρὸν
 λειοτριβήσας καὶ τηγανίσας καλὰ μετὰ ἐλαίου, ὀθωνίῳ δὲ ἐνθέσας, χρεῖε τὸ μέτω-
 πον καὶ τοὺς κροτάφους. *Ἄλλο.* Κέρατα ἐλάφου τρίψας πᾶσσον.—228. *Εἰς τὸ ἀπὸ*
ξίνος ῥέον αἷμα. Φράξτε τὸν ῥώθωνα, τὸν μὴ τρέχοντα, μετὰ κηροῦ καὶ σταθή-
 σεται τὸ αἷμα.—229. Εἰς εὐρεσιν ἐνὸς κλέπτου. Γράφον εἰς χάρτιν καὶ ἐπίθετε αὐτὸ
 83v. ὑποκάτω τοῦ στρώματος, ὃν ἔχεις ὑποψίαν, ἀγρυπνοῦντος ἐκεῖνου.— | 230. Εἰς
 ἀμφημερινὸν πυρετόν. Βάλε ὀξυφοινίκην καὶ σάκχαρ καὶ κοπάνισον τὰ δύο καὶ
 βράσον καὶ δίδου τῷ ἀσθενοῦντι πιεῖν.

Il va sans dire que les deux opuscules sur les mesures médicinales et l'enseignement médical se trouvent seulement dans le susdit manuscrit de la Bibliothèque de Vienne avec les deux autres, écrits en canons, tandis que ceux-ci se trouvent dans plusieurs manuscrits. Ces derniers mêmes se trouvent tout à fait mot à mot au même texte dans plusieurs autres manuscrits, mais sous les noms d'autres auteurs comme ceux de Matthaeus Blastaris, de Maximos Planoudis, de Photios patriarche ou monachos, et comme je l'ai attesté au nom de Meletios monachos¹.

Pitra² d'abord cite Matthaeus Blastaris comme auteur de ces chants médicaux, mais ni Heisenberg, ni moi jusqu'à ce jour n'ai pas trouvé la copie que cet érudit écrivain avait en vue. Plusieurs fois le même texte se trouve sous le nom du docte théologien Maxime Planoudis, lequel vécut après Blémmydès (* 1260—1310), et qui, comme Blastaris, n'était pas médecin, comme par exemple dans le manuscrit du XVe siècle de Vienne (Theolog. grec. 245) en fol 312^v, que cite Heisenberg³. Mais outre ce manuscrit d'autres encore portent le nom de Planoudis, tels les suivants:

¹ Dans le codex 2320 de la Bibl. de Paris (feuille 20^v) je trouve encore au nom de Galien une méthode sur le urines sous le titre: «μέθοδος τῶν ὑαλίω(ν) Γαληνοῦ φιλοσόφου. Τὸ α' ἄσπρον..., τὸ β' κόκκινον <sic>—Fin (f. 22^v) «τὸ ἰβ' οὔτε ἀναθολούμενον οὔτε πυρὸν <sic> μακρονοσίαν σημαίνει καὶ θάνατον».

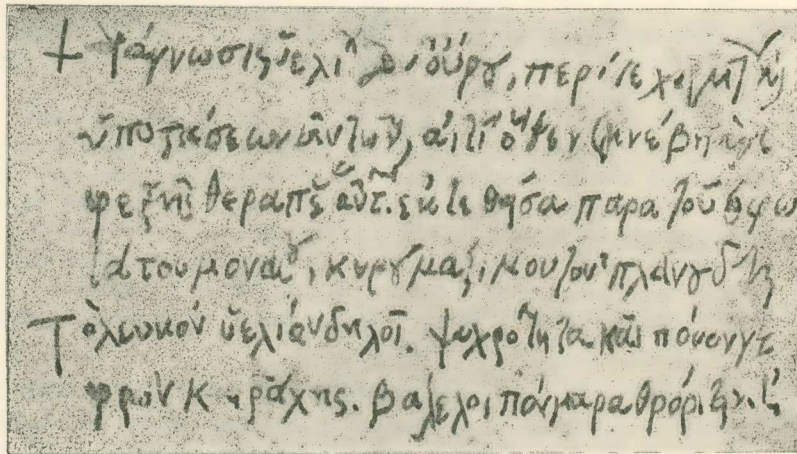
² J, p. 441.

³ Heisenberg, Nicephorus Blemmydes. Proleg. p. 88. v. aussi Nessel, I, 345.

Cod. de la Bibliothèque Vaticane Barberin. I. 127. du 16me siècle (fol. 261^v) «Μάθε καὶ τὰ αἵματα».

Cod. grec de la Bibliothèque Angélique de Rome, Fondo Antico 4 après l'index des chapitres de Paulus Nicaeus (pag. 167): τοῦ σοφωτάτου κυροῦ Μαξίμου Πλανούδη περὶ ὑαλίων πασῶν τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐπερχομένων. A la page 170^b du même codex «Περὶ τῶν αἱμάτων τῆς φλεβοτομίας»¹.

Dans le catalogue des manuscrits de la Bibliothèque de Jerusalem (par

Du mn. 1481 de la Bibl. Nationale d'Athènes (fol. 42^r)

Papadopoulos Kerameus) je trouve aussi dans le codex 121 (fol. 203): Τοῦ σοφωτάτου Μαξίμου τοῦ Πλανούδη: «Περὶ τῶν ὑαλίων ἀπάντων ἀσθενῶν στιχηρά» et après «περὶ αἱμάτων». V. aussi tome II, page 742.

¹ Le manuscrit 1481 de la Bibliothèque Nationale d'Athènes contient (fol. 42^r) en prose non rythmée sous le nom de Maxime Planoudis une oeuvre, dont le texte est tout à fait différent. Elle porte le titre «Διάγνωσις ὑαλίων τοῦ οὔρου, περὶ τε χρωμάτων καὶ ὑποστάσεων αὐτῶν, αἰτίων ὅθεν συνέβη καὶ ἐφεξῆς θεραπείας αὐτῶν, ἐκτεθειῖσα ὑπὸ τοῦ σοφωτάτου καὶ λογιωτάτου κυροῦ Μαξίμου μοναχοῦ τοῦ Πλανούδη», et contient les suivant chapitres: «Τὸ λευκὸν ὑαλίον δηλοῖ ψυχρότητα καὶ πόνον νεφρῶν καὶ ῥάχης· βάλε λοιπὸν μαραθρόριζον καὶ θρυμβόξυλα, καὶ ἄλλα τινὰ ἔχοντα δύναμιν δραστηκὴν, ἧτοι θερμὴν καὶ ποιεῖ κλυστήρι τῷ νοσοῦντι· ἄλειψον δὲ αὐτῷ καὶ νάρδου. Εἶναι καλὸν χαμαιμηλέλαιον καὶ εἴ τι ἄλλο θερμόν.

Τὸ ξανθὸν ὑελίον. Ἐὰν ἔχη μέσον νέφος, κρεμάμενον ἢ ὑπόστασιν

f 43r. Τὸ ροδονίζον ὑελίον.

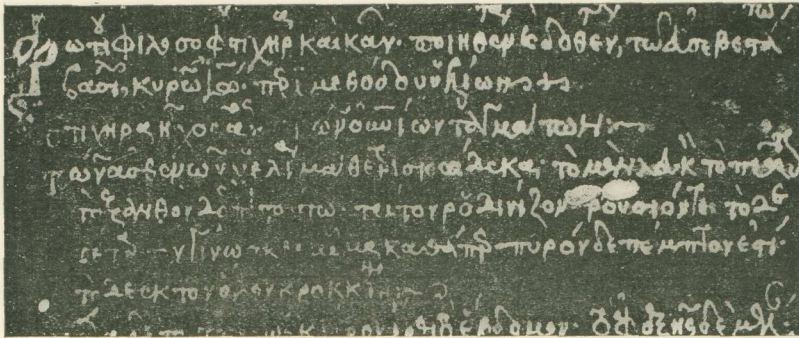
43v. Τὸ ῥάσιον ὑελίον, ἧγουν τὸ ἔχον χροῶμα κρασίου· ὑελίον κατάπυρρον ὡσεὶ αἷμα.

44r. Τὸ κρόκινον ὑελίον, ἧγουν τὸ ἔχον χροῶν κρόκου, ἄνθους βοτάνης.

44v. Ὑελίον ἔχον θεῖον ὡς κίτρον· ὑελίον τὸ μέλαν, μελαίνης χολῆς σύγχυσις δηλοῖ.

45. Ὑελίον καθαρόν.

Un troisième auteur, à qui sont attribués les chants médicaux est Photios patriarche ou monachos cité aussi par Pitra¹. Mais Heisenberg se basant sur une copie du manuscrit grec 13, Cl. V de la Bibliothèque Marciane, que Castellani lui procura et qui portait le titre: (fol 13^r: περι οὔρων πραγματεία ἀρίστη τοῦ σοφωτάτου παρὰ μὲν Ἰνδοῖς Ἀλῆ, παρ' Ἰταλοῖς δὲ Ἀβιτζιάνου)², (en réalité Appl. Cl. V· 8, fol. 110) a soutenu par erreur qu' aucun manuscrit ne porte le nom de Photios, comme ce de Blastaris³,

Cod. Appl. cl., V, 131 de la Bibl. Marciane (fol 5. 12).

tandis que sous son nom, le texte en question se trouve dans la Bibliothèque Marciane, mais sous Appl. Cl. V 131 (fol. 5.12).

De même que nous le verrons ci-après une partie de cette oeuvre a déjà été publié sous son nom. Photios, comme nous le savons, était auteur des chants ecclésiastiques⁴ et s'occupa beaucoup de médecine.

Comme quatrième auteur d'une pareille oeuvre j'ajoute Meletios monachos que je trouve au codex grec 2240 du 16 siècle de la Bibliothèque nationale de Paris à la page 151^v — 155^r. Et Meletios s'intéressa aussi à la médecine.⁵

46r. Ἐελίον λευκὸν θολόν· ἕλιον θολόν, ἔχον κάτω τὴν ὑπόστασιν ὡς τρυγίαν οἴνου δυσουρίαν προσημαίνει.

46v. Ἐελίον γαλακτώδες ἐξ ὄλου πήκτωμα ἔχον, θάνατον ἀπαραλλάκτως σημαίνει· ἕλιον βρωμοῦν ὡς βόρβορα θάνατον σημαίνει.

¹ Pitra, I, 441.

² v. A. P. Kousis, Sur les traductions en Grec des oeuvres médicales orientales etc. Practica Académie d'Athènes, T. 14 (1939) p. 207.

³ Heisenberg, Prolegomena LXXXVI.

⁴ Pitra, I pag. 441.

⁵ Le titre des deux opuscules a comme suit: «Μελετίου μοναχοῦ περὶ διαφορᾶς καὶ διαγνώσεως οὔρων καὶ θεραπείας αὐτῶν, ἐπιτομὴ ᾧδικῶς καὶ περὶ αἱμάτων ὁμοίως, et à la fin «μέμνησο κάμου Μελετίου τοῦ ποιήσαντος». V, ausi cod. 2315 du XV siècle (fol. 11 v)

L'érudit byzantinologue Heisenberg dans son "Nicephorus Blemmydes," ne cite rien relativement aux publications de ces oeuvres, quoique quelques unes fussent déjà publiées sous son nom ou celui de Planoudis ou de Photios. Ainsi l'oeuvre sur les verres des urines a été publiée par J.C. Ideler dans le second tome (p. 318 suiv.) des "Physici et medici graeci minores," (Berlin 1842) sous le titre «τοῦ σοφωτάτου κυρίου Μαξίμου τοῦ Πλανούδη: περὶ τῶν ὑελίων πασῶν τῶν ἀσθενειῶν τῶν ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐπερχομένων στίχοι»¹, du texte duquel une correction et collation avec ceux du codex grec suppl. 636 de la Bibliothèque Nationale de Paris par Robert Fuchs nous trouvons en *Rheinisches Museum für Philologie*, tom. 49 (1894), page 565 suiv.

Après 20 ans le même texte était publié dans la revue médicale grecque «Ἰπποκράτης», par son directeur Dr. P. Kalliboursis (Tom. I. (1862) p. 275—6), d'après une copie du codex grec 2220 de la Bibliothèque Nationale de Paris et envoyé de Paris par un étudiant grec². Cette publication contient seulement les quatre premiers tropaires jusqu'au «τρίζων τοὺς τοὺς ὀδόντας τε. Διῦπνισθεῖς δὲ βλοσυρὰς τὰς κόρας δείκνυσιν». (v. page 61 de la présente publication).

Enfin en 1878 ont été publiés par Manuel Gédeon 1) Le canon sur le sang, sous le titre «τοῦ σοφωτάτου Βλεμμύδου, περὶ αἵματος» et 2) Le canon sur les urines sous le nom de Photios le moine et le titre: «Φωτίου μοναχοῦ, Στιχηρὰ καὶ κανόνες ποιηθέντα καὶ δοθέντα τῷ εὐσεβεστάτῳ Βασιλεῖ Κυροῦ Ἰωάννη», tous les deux dans le Calendrier de l'Orient («Ἡμερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς, 1878, p. 399); peut-être selon une copie du manuscrit Naniane 241³. Mais cette dernière publication ne contient qu'une partie seulement de l'oeuvre sur les urines, du commencement jusqu'au «ἀλλ' ἐπιστήσας ἐνταῦθα, μάθε, λοιπὸν τούτων νῦν καὶ τὴν διάγνωσιν» (v. page 60 de la présente publication).

D'après ce que nous avons exposé, la question de l'auteur de ces publications reste indéterminée. Suivant toute probabilité Blémmydès peut être cet auteur, vu que celui ci étudia la médecine⁴, composa par amour de l'art de semblables chants ecclésiastiques, tandis Planoudis ne s'est jamais occupé de la médecine. Hors de toute probabilité il faut considérer Melétios⁵ et Photios comme les auteurs de ces chants médicaux, quoique

¹ Krumbacher, B, 422 (§ 16).

² Sous le titre: «Διάγνωσις περὶ οὔρων, εὐρύθμως καὶ κανονικῶς ἐκτεθεισα παρὰ τοῦ σοφωτάτου Βλεμμύδου, οἱ δὲ Μαξίμου».

³ «Μεταξὺ ἄλλων στιχουργημάτων ἐξαχθέντων ἐκ χειρογράφου, δοθέντων δὲ ὑπὸ τοῦ Μ. Γεδεῶν» Ibid.

⁴ Heisenberg, Proleg. LXXXVIII.

⁵ Quoique le Codex Parisien 2240 cite: «Μέμνησο κάμου Μελετίου τοῦ ποιήσαντος».

tous les deux se soient occupés des choses médicales. Même dans le cas où nous inclinérions à attribuer à Blémmydès les deux canons médicaux, rien ne prouve qu'il soit l'auteur des deux autres opuscules, c'est à dire de la simple note sur les mesures médicinales et du vulgaire iatrosophie, portés sous son nom¹.

Il faut ajouter enfin que la valeur scientifique de ces oeuvres est nulle, sacrifiée qu'elles sont à la nécessité du rythme, qui est parfait comme on m'a certifié, en me les chantant. D'ailleurs on y trouve quelque noyau scientifique, tiré des oeuvres des anciens médecins, p.e. de Galien, dont les traités sur la saignée, sur les médicaments facile à procurer (εὐπόριστα) et sur les urines parait l'auteur avoir en vue.

BIBLIOGRAPHIE

- FABRICIUS, *Bibl. Graeca* VII, p. 669.
 LAMBECIUS, VI, II, pag. 249.
 FUCHS, *Hermes* 58, 67 f.
 PITRA, *Analecta sacra* I (1876), p. 441.
 MIGNE, *Patrologia Graeca*, Tom. 142, p. 527.
 ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Α. Κ., 'Εκκλησιαστική Βιβλιοθήκη Α', (1886), p. 380-395.
 HEISENBERG A., *Nicephori Blemmydi curriculum vitae et carmina*. Lipsiae 1896.
 KRUMBACHER K., 'Ιστορία τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας. (Trad. Γ. Σωτηριάδου).
 'Ημερολόγιον τῆς Ἀνατολῆς. Année 1878.
Physici et medici graeci minores, (ed. J. C. Ideler) Berlin 1842.
 FUCHS ROBERT, en *Rein. Museum*. Tom. 49 (1894), p. 565.
Anecdota medica graeca. Cod. Paris. Suppl. graec. 636.
 ΣΑΘΑΣ Κ., *Μεσαιωνική Βιβλιοθήκη*, Tome 9, p. ιη', 177.
 DIELS H., *Die Handschriften der antiken Aerzte*. Berlin 1906.
 ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ, Tom. 12, 95, 393.
 ECHO D'ORIENT, 1913, pag. 153 suiv.
 BARNIKOW, (Kiew 1911). (En russe). *Seulement la critique en Byz. Zeitschr.* 1913.
 p. 541.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΜΗ ΜΕΛΩΝ

ΙΑΤΡΙΚΗ.— Ἡ ἐξ ἀσιτίας καὶ ἐλονοσίας θνησιμότης εἰς Θεσσαλονίκην καὶ ἀγρο-
 τικὰς περιοχὰς τῆς Μακεδονίας (1940-1943), ὑπὸ Ἀθανασίου Γ. Μαν-
 τέκου. Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ κ. Σπ. Δοντᾶ.

Θὰ παραμείνῃ ἀνεξίτηλον εἰς τὴν μνήμην ὄλων τὸ τραγικὸν θέαμα τῶν

¹ Krumbacher l. c.